

УДК 378.81:341

DOI <https://doi.org/10.32689/maup.ped.2024.4.6>**Олена СТЕПАНЕНКО**

кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри іноземних мов математичних факультетів, Навчально-науковий інститут філології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, steplena777@gmail.com

ORCID: 0000-0003-0598-6473

Оксана ХМІЛЬ

викладач кафедри іноземної філології та перекладу, Державний торговельно-економічний університет, o.khmil@knute.edu.ua

ORCID: 0000-0003-2304-2273

Рената БЛІНОВСЬКА

викладачка англійської мови, кафедри англійської мови № 2, Національний університет «Одеська морська академія», аспірантка кафедри освіти дорослих,

Український державний університет імені Михайла Драгоманова, blinovska.renata@gmail.com

ORCID: 0000-0002-8937-2876

НАБУТТЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В КРАЇНАХ ЄС: АНАЛІТИЧНИЙ ПОГЛЯД

У статті авторами аналізується поняття «іношомовна комунікативна компетентність» та досліджуються підходи до навчання іноземних мов в країнах ЄС. Зазначено, що багатомовність є однією з основних цінностей Європейського Союзу, яка сприяє інтеграції, культурному збагаченню та професійному розвитку здобувачів освіти. Умови глобалізації та міжнародної співпраці висувають високі вимоги до рівня іношомовної комунікативної компетентності (ІКК) громадян ЄС. Вивчення іноземних мов набуває стратегічного значення, особливо в умовах освітніх реформ і необхідності адаптації до швидко змінюваних професійних стандартів. Актуальність дослідження полягає в аналізі впровадження іношомовної комунікативної компетентності у країнах ЄС, а також визначенні методів і підходів, які використовуються для вдосконалення навчання іноземних мов у різних національних системах освіти.

Мета дослідження: проаналізувати поняття «іношомовна комунікативна компетентність» та дослідити підходи до навчання іноземних мов, які застосовуються в країнах ЄС.

Методологія дослідження ґрунтується на загальнонаукових методах – аналіз, синтез, систематизація, узагальнення, які використані з метою комплексного ретроспективного аналізу етапів розгортання ідеї іношомовної освіти; порівняльно-аналітичний метод – для визначення теоретико-методологічних засад дослідження та порівняльного аналізу архівних джерел, науково-педагогічної літератури з досліджуваної тематики.

Наукова новизна дослідження полягає у наданні цілісного уявлення про різноманітні підходи до навчання іноземних мов в країнах ЄС, які раніше були розглянуті фрагментарно.

Висновки дослідження. Аналіз процесу набуття іношомовної комунікативної компетентності в країнах Європейського Союзу демонструє значний акцент на інноваційних методах навчання та застосуванні багатомовності як основи освітньої політики. Європейська мовна політика спрямована на розвиток практичних мовних навичок для інтеграції громадян в економічне, соціальне та культурне середовище.

Ключові слова: іношомовна комунікативна компетентність, Європейський Союз, багатомовність, іноземні мови, освітній процес, здобувачі освіти.

Olena STEPANENKO, Oksana KHMIL, Renata BLINOVSKA. ACQUISITION OF FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATIVE COMPETENCE IN FOREIGN LANGUAGE LEARNING IN EU COUNTRIES: AN ANALYTICAL PERSPECTIVE

In the article, the authors analyse the concept of «foreign language communicative competence» and study approaches to teaching foreign languages in the EU countries. It is noted that multilingualism is one of the core values of the European Union, which promotes integration, cultural enrichment and professional development. The conditions of globalisation and international cooperation place high demands on the level of foreign language communicative competence (FLC) of EU citizens. Learning foreign languages is gaining strategic importance, especially in the context of educational reforms and the need to adapt to rapidly changing professional standards. The relevance of the study is to analyse the implementation of foreign language communicative competence in the EU countries, as well as to identify methods and approaches used to improve foreign language teaching in different national education systems.

The purpose of the study is to analyse the concept of «foreign language communicative competence» and to investigate the approaches to foreign language teaching used in the EU countries.

The research methodology of the study is based on general scientific methods – analysis, synthesis, systematisation, generalisation, used for a comprehensive retrospective and prospective analysis of the stages of the development of the idea of

foreign language education; comparative and analytical method – to determine the theoretical and methodological foundations of the study and comparative analysis of archival sources, scientific and pedagogical literature on the subject.

The scientific novelty of the study is to provide a holistic view of the various approaches to foreign language teaching in the EU countries, which were previously considered in a fragmentary manner.

Conclusions of the study. The analysis of the process of acquiring foreign language communicative competence in the European Union shows a significant emphasis on innovative teaching methods and the use of multilingualism as the basis of educational policy. The European language policy is aimed at developing practical language skills for the integration of citizens into the economic, social and cultural environment.

Key words: foreign language communicative competence, European Union, multilingualism, foreign languages, educational process, students.

Основна частина дослідження. Зростання зацікавленості до проблематики іншомовної підготовки в закладах вищої освіти актуалізує необхідність проведення комплексного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду. Це дозволить детально дослідити механізми формування у майбутніх фахівців готовності до професійно-орієнтованого спілкування іноземною мовою, а також розробити ефективні стратегії підвищення якості іншомовної підготовки в ЗВО. Набуття іншомовної комунікативної компетентності (ІКК) є ключовою метою вивчення іноземних мов. В умовах глобалізації та інтеграції країн Європейського Союзу, володіння іноземними мовами стало не лише бажаним, а й необхідним для успішної професійної діяльності та особистісного розвитку.

Як зазначено у дослідженні [4] Євросоюз (27 країн-членів ЄС) має 23 офіційні мови, які представляють три мовні сім'ї – індоєвропейську (більшість мов), фінно-угорську (естонську, угорську та фінську) та семітську (єдина – мальтійська мова). Кожна з цих мов є «робочою мовою», тобто всі офіційні документи видаються на всіх 23 мовах, усіма офіційними мовами проходять будь-які наради.

В рамках нашого дослідження вважаємо за доцільне з'ясувати сутність основних понять – «комунікативна компетентність» та «іншомовна компетентність».

Питання «іншомовної компетентності» можна знайти в працях І Ставицької, Л. Левицької, С. Галецького, Л. Кібенко, В. Редько, М. Кенели і М. Свейна, К. Дерекі, Т. Левовіцького та ін. науковців.

Науковець М. Пірефек стверджує, що комунікативна компетентність це багатокомпонентне складне соціально-психологічне поняття. Сутність комунікативної компетентності полягає у здатності ефективно організовувати мовленнєву діяльність, враховуючи поставлені завдання та особливості конкретної комунікативної ситуації. Це вміння базується на опанованих знаннях, практичних навичках і вміннях, що дозволяє людині адаптувати свою мовну поведінку до різних контекстів, використовуючи відповідні засоби вербальної та невербальної комунікації [9].

У свою чергу S. Savignon зазначає, що комунікативна компетентність поєднує в собі чотири види комунікативних нави-

чок: читання, говоріння, аудіювання, письмо. Мовна компетентність стосується фонетичних знань і вимови, лексичні знання та навички, рецептивні та продуктивні навички [4].

Польський дослідник Т. Левовіцький наголошує, що іншомовна компетентність являє собою не лише володіння мовою, але й передбачає сукупність якостей, знань, умінь та навичок, які є важливими для сучасного випускника закладу освіти. Ці компоненти забезпечують ефективне самовираження не лише в особистому, але й у професійному житті, сприяючи всебічному розвитку майбутнього фахівця [4]. У дослідженні [6] акцентується, що «...з метою формування комунікативної компетентності студентів доречно проводити дискусії, створювати проблемні ситуації, проводити письмові роботи у формі есе, використовувати метод «мозковий шторм (brain storm)», обмін думками (think-pair-share), парні інтерв'ю (pair interviews), ситуативне мовлення (імітаційні та рольові ігри), читання зигзагом (jigsaw reading)».

Щоб визначити поняття «комунікативна компетентність», варто заглибитися у два слова, де «компетентність» є головним. Компетентність може бути описана як знання, вміння або здатність, тоді як слово «комунікативний» має значення обміну або взаємодія. Отже, можна сказати, що комунікативна компетентність – це не що інше, як «компетентність спілкуватися». Тобто наявність здатності, яка дозволяє людині спілкуватися з метою задоволення комунікативних потреб [5].

Узагальнюючи, варто зазначити, що науковці та педагоги у своїх дослідженнях визначають комунікативну компетентність як здатність індивіда використовувати мовні знання у відповідних ситуаціях, а також ефективно взаємодіяти з іншими особами та подіями, включаючи як безпосередній контакт, так і дистанційне спілкування. Вона охоплює навички групової комунікації та знання різних соціальних ролей.

Аналіз наукової літератури свідчить, що на початку ХХІ століття підходить до вивчення іноземних мов зазнали суттєвих змін, і багатомовність на європейському рівні стала однією з ключових вимог сучасності. Англійська мова продовжує займати домінуючу

позицію як глобальна мова спілкування, тоді як німецька та інші іноземні мови отримують новий статус, поступаючись лише англійській за значущістю [1]. Ключовим фактором інтернаціоналізації є застосування англійської мови в освітньому процесі, зокрема в контексті викладання, навчання, наукових досліджень, академічних публікацій та різноманітних форм професійної комунікації. Урядові політики визнають англійську мову як важливий інструмент для стимулювання економічного розвитку, модернізації, глобальної комунікації та підвищення мобільності.

Наприкінці ХХ століття фахівці в галузі мовної освіти Західної Європи виявили значний потенціал навчально-пізнавальних стратегій для викладання другої мови та розвитку багатомовності. Основна проблема полягала в необхідності навчити здобувачів ефективно вчитися: усвідомлювати цілі та формулювати завдання, обирати відповідні методи, застосовувати різноманітні стратегії, адаптувати їх та вибирати найбільш результативні, а також здійснювати самоконтроль і регулювання власної освітньої діяльності [2].

Аналізуючи впровадження іншомовної комунікативної компетентності (ІКК) у країнах Європи, можна відзначити ефективні моделі викладання іноземних мов. Зокрема, досвід Польщі є показовим у цьому контексті. Центр підготовки вчителів іноземних мов та європейської освіти при Варшавському університеті (CKNJOiEE UW) здійснює трирічне навчання викладачів першого ступеня для спеціалізацією «Викладання іноземних мов». Основний акцент робиться на викладанні англійської мови, водночас здобувачі освіти мають можливість обрати другу спеціальність – викладання французької або німецької мов. Програма навчання у Центрі підготовки вчителів іноземних мов та європейської освіти при Варшавському університеті включає практичне опанування англійської мови, а також комплексну психолого-педагогічну та дидактичну підготовку. Важливою складовою є педагогічне стажування, яке спрямоване на професійну підготовку викладачів. Окрім основних дисциплін, програма охоплює додаткові дисципліни, серед яких заняття з лінгвістики, історії, культури та літератури англійськомовних країн. Практика здобувачів освіти проходить у мовних школах, культурно-освітніх установах, а також, за бажанням, у рамках програми Erasmus+ [4].

Нинішня реформа системи освіти в Польщі спрямована на досягнення загальноосвітніх цілей. У сучасних умовах багатомовності для цілей загальної освіти передбачено також вивчення другої іноземної мови (ІМ2) і окреслено такі завдання: розвиток самооцінки

та впевненості в собі; формування індивідуальної мовної компетенції; забезпечення доступу до автентичних навчальних матеріалів; практика усного та писемного мовлення першої (ІМ1) та другої іноземної мови (ІМ2); вивчення основ самостійного вдосконалення іноземних мов [4].

Освітня програма з іноземних мов у Словацькій Республіці складається з двох основних частин, відповідно до статті 245 Закону про освіту 2008 року. Перша частина – національна освітня програма, яка визначає обов'язковий зміст освіти та встановлює міжнародні освітні стандарти. Вона також окреслює обсяг освіти та структуру навчального плану відповідно до державних освітніх програм. Національна освітня програма вважається контрактом між закладом освіти та споживачем освітніх послуг. Фінансування реалізації освітньої програми здійснюється кожним окремим закладом освіти.

Зміст навчальної програми формулюється через три етапи: перший етап – розробка навчального плану; другий – забезпечення та проведення освітнього процесу; третій – розробка навчальної програми.

Як зазначено у дослідженні [2], в Австрії існує тип програм з вивчення іноземних мов, який передбачає елементарне вивчення двох іноземних мов. Як правило, такі програми передбачають знайомство з англійською та французькою мовами, англійською та італійською одночасно тощо. Розглянуті програми поєднують традиційну та інтегровану моделі навчання. Такі програми орієнтовані на первинні позитивні контакти здобувачів з іноземними мовами. На заняттях використовується ефективна методика «multiple-pass technique», суть якої полягає у послідовному читанні тексту з різними підходами. Спочатку викладач читає текст, роблячи часті паузи для пояснення нових слів, понять та фонетичних аспектів. Після цього текст перечитується без зупинок для повного сприйняття. Аналогічно діють студенти, виконуючи різні вправи для розуміння прочитаного та прослуханого матеріалу. Підручники з читання містять широкий спектр літературних творів, таких як поезія, оповідання, есе та п'єси, в залежності від того, яка лінгвістична одиниця вивчається.

Розвиток комунікативної компетентності з англійської мови як іноземної в Чехії, як і в багатьох інших країнах, де англійську мову викладають як іноземну, є метою, яку здобувачі освіти намагаються досягти. Досягнення цієї мети залежить від багатьох факторів, пов'язаних з викладачами, навчальними програмами, навчальною ситуацією, середовищем та самих здобувачів. Існує багато стратегій навчання або видів діяльності, які зазвичай обирають для покращення вивчення мови. Ці види діяльності, які покращують вивчення

мови – це, як правило, вправи на основі спілкування та вправи, засновані на завданнях. Ці вправи зазвичай відіграють велику роль у розвитку комунікативної компетентності та комунікативних навичок у порівнянні зі стратегіями імітації, запам'ятовування та повторення.

Результати дослідження свідчать про те, що набуття іншомовної комунікативної компетентності у країнах ЄС є одним із ключових завдань сучасної освіти. Політика багатомовності, яку активно підтримує ЄС, сприяє не тільки професійному розвитку, але й культурному збагаченню громадян. Використання англійської мови як основної мови міжнародного спілкування та активна підтримка вивчення інших іноземних мов допомагає забезпечити високий рівень інтеграції та конкурентоспроможності європейських фахівців на глобальному ринку праці. Кожна країна ЄС розробляє власні підходи до викладання іноземних мов, що дозволяє враховувати національні особливості та індивідуальні потреби студентів.

Мета дослідження: проаналізувати поняття «іншомовна комунікативна компетентність» та дослідити підходи до навчання іноземних мов, які застосовуються в країнах ЄС.

Методологія дослідження ґрунтується на загальнонаукових методах – аналіз, синтез, систематизація, узагальнення, використані з метою комплексного ретроспективного та перспективного аналізу етапів розгортання ідеї іншомовної освіти; порівняльно-аналітичний метод для визначення теоретико-методологічних засад дослідження та

порівняльного аналізу архівних джерел, науково-педагогічної літератури з досліджуваної тематики.

Наукова новизна дослідження полягає у наданні цілісного уявлення про різноманітні підходи до навчання іноземних мов в країнах ЄС, які раніше були розглянуті фрагментарно.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз процесу набуття іншомовної комунікативної компетентності в країнах Європейського Союзу (ЄС) демонструє значний акцент на інноваційних методах навчання та застосуванні багатомовності як основи освітньої політики. Європейська мовна політика спрямована на розвиток практичних мовних навичок для інтеграції громадян в економічне, соціальне та культурне середовище. Стратегії, зокрема «Європейська мовна рамка», визначають ключові компетенції, серед яких комунікативні навички займають центральне місце. Важливість набуття іншомовної компетентності підтверджується широким впровадженням сучасних інтерактивних технологій навчання, які дозволяють студентам практикувати мову у реальних комунікативних ситуаціях. Основними методами є використання дистанційного навчання, змішаних технологій, а також міжнародних освітніх обмінів. Окрім того, у країнах ЄС надається значна увага розумінню культурних контекстів і міжкультурному спілкуванню, що сприяє успішній інтеграції та професійному розвитку в багатонаціональному середовищі.

Література:

1. Овчаренко Л. Р. Формування іншомовної комунікативної компетентності здобувачів немовних спеціальностей. *Професійна освіта: проблеми і перспективи*. 2016. Вип. 11. 104–110. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Profos_2016_11_20.
2. Оніщук І., Іконнікова М., Антоненко Т., Харченко І., Шестакова С., Кузьменко Н., Максимчук Б. Характеристика іншомовної освіти в зарубіжних країнах та шляхи застосування зарубіжного досвіду в педагогічних університетах України. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*. 2024. 12 (3), 44–65. <https://doi.org/10.18662/rrem/12.3/308>
3. Сліпенко В. О. Особливості мовної освіти політики країн Європейського Союзу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету: серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2023. – Вип. 1 (52). С. 202–205.
4. Gogolin I., Gabriel K., Brandt H., Dunkel N. Foreign language learning in multilingual Germany. *Multilingua*. 2021. 40 (6), 735–743.
5. Hoskins B. Learning to learn: What is it and can it be measured? Luxembourg: Office for Official Publications of the European Community. 2008. 132 p.
6. Kuznetsova O. Foreign language education in contemporary European socio-economic realities. *Theoretical Issues of Culture, Education and Education*. 2015. 51. 25–29.
7. Levovitsky T. Kompetencje językowe specjalistów szkół rolniczych. *Language and Science*. 2016. 2. 311–324.
8. Nauczanie języków obcych, stacjonarne, pierwszego stopnia. 2024. URL: <https://irk.uw.edu.pl/pl/offer/PELNE2024/programme/S1-NJO/?from=org-unit:41000000> (дата звернення 03.10.24).
9. Pirefek M. Communication competence of medical students. *Scientific discourse*. 2021. 1(2). 223–228.
10. Savignon S. J. Communicative Competence: An Experiment. Foreign Language Teaching. Philadelphia: The Centre for Curriculum Development, Inc. 1972. P. 8.